

ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано чинне законодавство щодо мовної політики України та доведено необхідність прийняття нового Закону "Про мови в Україні".

Аннотация. Проанализировано действующее законодательство относительно языковой политики Украины и доказана необходимость принятия нового Закона "О языках в Украине".

Annotation. Current legislation concerning the linguistic policy in Ukraine has been analysed, the necessity of adopting a new Law "About languages in Ukraine" has been proved.

Ключові слова: мовна політика, державна мова, Закон "Про мови в Україні", правове регулювання.

У системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце, оскільки її стратегічним завданням, поряд з гарантуванням мовних прав людини, є утвердження суспільної злагоди й політичної стабільності. Механізми виникнення та розвитку мовної політики є актуальними в умовах становлення демократичного українського суспільства, трансформації ціннісних орієнтирів у структурі суспільної свідомості.

Мовна політика досліджується багатьма науковцями у різних галузях соціально-політичного знання. Слід назвати, насамперед, роботи таких вчених, як: Г. Абасов, О. Биков, Т. Бикова, Д. Яроша, Т. Бурда, С. Шумлянський, Л. Масенко, Н. Ботвина та інші.

Мета статті полягає у комплексному осмисленні та аналізі мовної політики як суспільного явища, особливостей її становлення та розвитку в Україні, а також визначенні її ефективності.

На сучасному етапі державний статус української мови визначається Законом України "Про мови в Українській РСР" від 28 жовтня 1989 р. [1]. Чинний Закон підтвердив соціальне призначення української мови як державної в УРСР, але не оминув і визначення російської мови як мови міжнаціонального спілкування народів Союзу РСР. Офіційними мовами в УРСР, згідно з цим Законом, визнаються українська та російська мови.

Однак за ситуації, котра склалась в Україні, проголосити українську мову державною виявилось недостатнім. Гостро стояла проблема визначення поняття "державна мова", законодавчого регулювання її використання.

Закон "Про мови в Українській РСР" був неоднозначно сприйнятий як широким загалом, так і фахівцями – юристами, політологами, мовознавцями. Суттєвим недоліком цього Закону вважалось те, що, поряд із державною, російська мова проголошувалась мовою міжнаціонального спілкування, іноді офіційною [2, с. 73–74], а це надало підстави прихильникам двомовності тлумачити останню як другу державну мову. Закон, таким чином, зводив нанівець проблему відповідальності за втілення державної мови в життя.

Якщо брати до уваги Закон УРСР "Про мови в Українській РСР" сьогодні, то варто зазначити, що він був прийнятий майже десятиліття тому: після нього відбулися події, які роблять його застарілим.

Новий етап формування мовної політики в Україні почався з прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року [3, с. 54–95], яка у ст. 10 проголосила, що державною в Україні є українська мова. При цьому зазначалось, що держава гарантує (а не лише виявляє турботу, як було раніше) вільний розвиток, використання і захист мов національних меншин України. Серед останніх спеціально виділено російську мову як таку, що нею користується значна частина населення України.

Сьогодні впровадження мовної політики відбувається через "складний механізм управління суб'єктно-об'єктними мовними відносинами в суспільстві. У реалізації мовної політики значну роль, окрім законодавства, відіграє структура владного управління" [4, с. 300].

Сучасна мовна політика України може бути ефективною за умови існування чіткого механізму її втілення, який є оптимальним у вирішенні різноманітних проблем у сфері мовних відносин. У цьому контексті злагоджені дії органів державної влади, науковців, громадських структур, які спираються на конституційні положення, можуть стати запорукою успіху [5, с. 78–85].

Реалізація мовної стратегії має здійснюватися комплексним і послідовним впровадженням науково-методичних заходів. Розв'язання мовної проблеми безпосередньо залежить від досконалості правового регулювання в цій сфері. Вітчизняне законодавство в цьому плані містить багато недоліків. Зокрема, норми Конституції в питанні визначення статусу мов мають загальний характер: ст. 10 не встановлює механізмів реалізації закріплених у ній положень [6].

Отже, є необхідність у прийнятті нового Закону "Про мови України". У цьому Законі відповідно до Конституції України повинні визначатись порядок застосування мов держави, принципи мовної політики та її обов'язки щодо забезпечення конституційного права людини на вільне використання мов. Цей Закон має на меті регулювання діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку й функціонування української мови як державної мови в усіх сферах суспільного життя української держави.

Крім того, необхідно визначити правовий захист мовних прав і свобод людини та громадянина, де, зокрема,

передбачити, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої мовні права та свободи від порушень і протиправних посягань.

В окремих розділах Закону слід передбачити правові основи мови роботи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, судочинства, економічної і соціальної діяльності, мови освіти, науки, інформатики і культури, мови у сфері інформації і зв'язку, мови Збройних Сил України та інших збройних формувань.

Отже, послідовне та системне впровадження цих заходів створить умови для суттєвого покращення мовної ситуації в Україні. Це питання потрібно закріплювати необхідною юридичною базою. Невідкладність вирішення полягає у тому, що мовне питання пронизує всі сфери суспільного життя, а тому неврегульованість та неточність, що панує у цій сфері, залишає за собою багато суперечностей, які постійно будуть загрожувати суспільним проблемам.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Про мови в Українській РСР : Закон України (в редакції Закону України від 28 жовтня 1989 року № 8312-11) // Відомості Верховної Ради Української РСР. – К., 1989. – 631 с. 2. Антонович М. М. Законодавство України та зарубіжних країн щодо статусу державної мови (порівняльний аспект) / М. М. Антонович // Право України. – 1999. – № 6. – С. 73–74. 3. Конституція України від 28 червня 1996 року // Вісник Конституційного Суду України. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2006. – № 5–6. – С. 54–95. 4. Куць О. М. Мовна політика в Україні: аналіз та впровадження : монографія / О. М. Куць, В. В. Заблоцький. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 300 с. 5. Ковальова Т. В. Механізми державного регулювання мовних відносин в Україні / Т. В. Ковальова, В. К. Присяжнюк, В. Д. Бакуменко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2009. – С. 78–85. 6. Калашник О. М. Проблеми утвердження та функціонування української мови як державної [Електронний ресурс] / Калашник О. М. // Наукові здобутки на шляху до вдосконалення правової системи : Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція – 2009. – Режим доступу : http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=446.htm.